

ЛИТЕРАТУРНИ ВЛИЯНИЯ И НАЦИОНАЛНА САМОБИТНОСТ

(В светлината на руско-българските литературни връзки през Възраждането)

Дочо Леков

На проблема за литературните връзки, на общокултурния контакт между славянските народи на V Международен конгрес на славистите бяха посветени доста доклади и научни съобщения. Тези влияния се разглеждаха в общославянски или национален план, с оглед на определен писател или творба. Посочиха се закономерности, бяха изследвани литературни явления и особености. Изнесе се огромен фактически материал, който ще даде възможност да се уточнят спорни и безспорни концепции. Някои от докладите, независимо от своята конкретност в поставянето и разработването на отделни въпроси, насочват към аналогии и по-творческо вглеждане в същността и спецификата на литературния процес.

Ролята и значението на руската революционно-демократическа мисъл занимават отдавна и съветските, и чуждестранните литературатори, историци и фолклористи. Затова на конгреса идейно-творческото наследство на Чернишевски и Херцен, Белински и Шевченко беше оценено и разгледано в широк общославянски аспект. Г. М. Фридлендер в своя доклад „Наследие русских революционных демократов и его значение для развития славянских литератур“ проследява как завоеванията на руската литература и изкуство проникват в Украйна, Хърватско, Чехия. Посочва, макар и твърде общо, как талантливото перо на Белински, творческият ум и борческите идеи на Чернишевски, Херцен и други писатели и общественици въздействуват на Каравелов и Ботев, на Т. Икономов, Н. Бончев, П. Р. Славейков... С пламенната поезия на Шевченко, с топлотата и острия социален патос на белетристиката на Марко Вовчок живяха много поробени славяни. Украинските писатели бяха превеждани, популяризирани, творбите им служеха за образец на поети и разказвачи. На тази тема е посветено изследването на Е. П. Кирилюк „Українські письменники — революційні — демократи й літератури західних і південних слов'янських народів у ХІХ столітті“. Разбира се, фактите, свързани с Българското възраждане, са не само известни, но и многократно разглеждани от нашето литературознание. В случая обаче те разкриват напълно голямата си стойност, защото паралелното проследяване на проникването и въздействието на Шевченко и Марко Вовчок в Полша, Чехия и България например предоставя въз-

можността да се направят някои по-общи изводи за тяхното художествено наследство. Поставянето на въпроса за значението на руската прогресивна мисъл в общославянски план показва как близостта в условията и задачите, които стоят пред отделните народи, придават актуален и многонационален смисъл на творчеството на революционните демократи. За да се доведе обаче този паралел до край, е необходимо да се направят сериозни проучвания на това въздействие в отделните славянски литератури. Тогава конкретното, основно анализиране ще подпомогне и доуточни оценката на общото. В такава светлина, както и в пряка връзка с проучването на националната ни теоретико-естетическа мисъл, трябва да се разглежда и докладът на Георги Димов „Традициите на руската революционно-демократическа естетика във формирането и развитието на българската критика“.

Докато проблемата за влиянието на руската реалистична литература върху българската художествена книжнина е разработена общо взето по-изчерпателно, въпросът за ролята на руската теоретико-естетическа мисъл в зараждането на литературната критика и естетика е все още недостатъчно изяснен и обобщен. Опитите в тази насока на V Международен конгрес на славистите заслужават внимание. Наистина в редица доклади те бяха твърде случайни и частични и се осъществяваха дотолкова, доколкото бяха свързани с изясняването на някое литературно явление или закономерност. В известни изследвания обаче те са твърде сериозни и поставят началото на една по-цялостна оценка на българо-руските литературни връзки, разглеждани в теоретичен аспект. Проявявайки стремеж да не подценява национално специфичността, своеобразното в литературно-критичната и писателска дейност на българските възрожденски дейци, Георги Димов например намира твърде общи моменти във възгледите им за същността и въздействието на литературната творба, за отношението на писателя към съвременността и творческия метод, от една страна, и схващанията на руските революционни демократи за смисъла и общественото предназначение на изкуството, от друга. Статии като „Що е роман“ на П. Р. Славейков, „Поезията на природата и нашите нужди“ на Т. Икономов и други публикации сами по себе си убеждават, че руската революционно-демократическа естетика намира свои вдъхновени пропагандатори не само в лицето на българската революционна демокрация, но и сред демократично настроените наши дейци. Доколко силно е въздействието на руските революционни демократи в областта на българската литературна критика показват не само примерите, които се дават в докладите на Г. М. Фридлиндер, Е. П. Кирилюк, Г. Димов и други. В случая смятаме, че трябва да се обърне внимание и на буквалните заемки, които нашите книжовници правят преди всичко от руската литературна критика.

Поставянето на този въпрос има не само литературно-доказателствен, но и методологически смисъл. Българското буржоазно литературнознание, пристъпвайки механистично и ненаучно към това литературно явление, го окачествяваше като обикновено плагиатство, а „авторите“ му се провъзгласяваха за бездарници. Разбира се, тълкуването на буржоазните литератори не беше случайно. Утвърждавайки, че всяко заимствуване или подражание е продиктувано преди всичко от субективни съображения и подбуди, те се стараеха да отрекат общите закономерности в развитието на българската и руската литература, да ума-

ловажат и пренебрегнат въздействието на руската революционно-демократическа мисъл. За какво говорят обаче тъй наречените заемки и подражания на нашите книжовници от епохата на Възраждането? Те доказват преди всичко солидарността им с възгледите и художествената практика на руските теоретици и писатели, желанието им, изхождайки от конкретните обществени и културни условия в България, да създадат литература и култура, съзвучни с идеите и естетическите търсения на историческия момент. Така разглеждани, заимствованията и подражанията в началния етап от развитието на българската критика и художествена литература ще доизяснят творческата физиономия на своите „автори“. При това трябва да се има предвид, че заемките и подражанията са характерни не само за книжовници като Т. Икономов, но и за признати творци като Любен Каравелов.

В заимствованията се отразяват мирогледът, художественото верую и практиката на българските възрожденски дейци. Те възприемат винаги критично, отнасят се с чувство на гражданска отговорност към всяка мисъл, на която стават популяризатори и пропагандатори. Затова в известни случаи са принудени да коригират и доизясняват. Любен Каравелов се солидаризира с някои от възгледите на английския просветител Хенрих Бокл, но не изцяло. Затова в обявлението за драмата „Хаджи Димитър Ясенев“ чрез незначително на пръв поглед изменение дава съвсем друга идейна насоченост на заемка, взета от книгата му „История на цивилизацията в Англия“: „Човеческото развитие, следователно и човеческото щастие — се казва в заимствувания пасаж — зависи от три неща: първо, от сумата на знанието, което има сичкият народ („притежавани от най-развитите хора“ у Бокл); второ, от направлението на самото знание; трето, от пропорцията на ония личности, които се ползват от това знание“.¹ Корекцията на Каравелов говори недвусмислено за неговите последователно демократични възгледи. На българския писател и общественик е чужда идеалистическата мисъл на Бокл за определящата роля на „най-развитите хора“ в историческия прогрес. И макар че в случая са налице известни просветителски тенденции, не трябва да се умаловажава фактът, че Каравелов е за пълна демократизация на просвещението и поставя на първо място в общественото развитие интелектуалния уровень на „сичкият народ“.

Когато заимствува от просветителите, редакторът на „Свобода“ е принуден да изменя и допълва, за да остане верен на своите социално-демократични разбирания. Друг е неговият подход обаче към заемките от руските революционни демократи. Тях той използва дословно, защото естетическите, литературните и обществените възгледи на авторите им са и негови, осъществявани в дейността му на критик, писател и политик. Особено интересна е обширната заемка на Каравелов от статията на Писарев „Новая волшебная сказка Лабуле“, публикувана анонимно в сп. „Отечественые записки“, бр. 2, 1868 г. Оценка на руския критик за реалистичния характер на творчеството на Лабуле, разобличаващо антагонизма, лицемерието и бруталността на капиталистическото общество, привлича вниманието на българския критик със своята анализаторска проникновеност и идейноестетическа насоченост. Затова без всякакви корисни подбуди той я възприема и

¹ Обявление за драмата „Хаджи Димитър Ясенев“, к. м. — Д. Л.

като своя и след като П. Р. Славейков по негова препоръка превежда романа на Лабуле „Париж в Америка“, в бр. 32, 1870 г. на в. „Свобода“ отпечатва статия, с която оценява критико-реалистичната белетристика на френския писател чрез перото на Писарев.

Този пример дава възможност да се разгледа творческото въздействие на руските революционни демократи в по-широк и плодотворен аспект. От една страна, той посочва неоспоримото естетическо въздействие на Писарев върху Каравелов. Заедно с това обаче и показва, че след като възприема литературно-критическите възгледи на Писарев, Чернишевски, Белински редакторът на „Свобода“ става посредник между прогресивните руски дейци и българските писатели и читатели. Поставянето на въпроса за заемките не означава абсолютизирането на значението им в проследяването на въздействието на руската революционно-демократическа мисъл върху българската литературна критика в началния период на нейното зараждане и развитие. Той трябва да се има обаче винаги предвид, когато се разглежда както проблема за влиянията през епохата на Възраждането, така и въпроса за националната специфика на литературата. Защото не случайно Белински беше писал: „Дори и тогава, когато прогресът на един народ се извършва чрез заимствуване от други, той се извършва в не по-малка степен в национален аспект. В противен случай няма прогрес“.¹

Проучването на влиянието на руската революционна демократическа естетика е пряко свързано и с изследване на въздействието, което руската демократична фолклористика упражнява върху българската. Руските революционни демократи отделят голямо внимание на въпроса за връзките на литературата с народното творчество, на неговото идейно-познавателно значение, на народността му характер. А изясняването на проблема за националния характер на нашата литературна критика не ще бъде доведено докрай, ако фолклористиката не се разгледа и свърже със задачите на литературната критика. Наистина в доклада на Георги Димов се споменава за вниманието, което българските книжовници обръщат на народното творчество. Но то не е достатъчно проследено и аргументирано. Защото при такива видни възрожденски писатели като Славейков, Каравелов и Ботев, които се разглеждат като представители на зараждащата се българска естетическа мисъл, на фолклора трябва да се отделя особено място не само когато става въпрос за тяхното художествено творчество, но и когато се говори за литературно-критическите им позиции. Така по-определено и цялостно ще се проследи и влиянието на руската революционно-демократическа естетика у нас. Богат и все още недостатъчно използван материал в тази насока ни дава литературно-критическата и фолклорна дейност на Каравелов. В Русия той се запознава с руската революционно-демократична народонаука, с борбата на нейните представители против славянофилските концепции във фолклора. Възгледите на редактора на „Свобода“ за идейно-познавателния и естетически характер на народното творчество, разглеждането му във връзка със задачите на съвременността и националната самобитност на народа гозорят преди всичко за онова въздействие, което получава от страна на руската революционна фолклористика и етнография. А възгледите на революционните демократи за народното творчество са пряко свързани

¹ Цитирано по Славянска филология, т. IV, София, 1963, стр. 95.

със схващанията им за литературата и са неотделима част от целостта на естетическата им програма. Затова проследяването на тяхното влияние у нас като теоретици на изкуството предполага и налага отношението им към литературата да се разглежда в единство с теоретическите им принципи за фолклора.

Ако въпросът за литературните влияния се проучва самоцелно и откъснато от националната самобитност на литературата, от нейните оригинални произведения и творци, той може да доведе изследователя до такива изводи, които бяха проповядвани от представителите на буржоазното литературознание. Затова Г. М. Фридлендер, Е. Кирилюк, Г. Димов и всички останали автори на доклади и научни съобщения в по-голяма или по-малка степен разглеждат въздействията в тяхното диалектическо единство с оригиналното, самобитното. Такъв стремеж, макар да е осъществен частично и непълноценно, се забелязва и в доклада на Г. В. Краснов „Проблема национального характера в русской и болгарской литературах 60-х гг. XIX в.“. Задачата на автора проличава още от заглавието на изследването — да се проследи националната специфика на руската и българската литература през 60-те години на XIX век, да се направи съпоставка между тях, като се подчертае национално специфичното. Такъв типологичен подход изисква преди всичко да се сравняват общо взето еднакво значими величини. Краснов обаче взема различни етапи от литературното развитие в Русия и България, като се старее да ги обедини под общия знаменател „60-те години на XIX век“. Докато руската класическа литература през този период е в своята творческа зрялост, българската художествена книжнина прави първите свои по-сериозни стъпки. Докато в Русия е създадено значително наследство в областта на лириката, белетристиката и драмата, в България все още не може да се говори за натрупан художествен опит. По такъв начин творчеството на Толстой и Некрасов се съпоставя с творчеството на Славейков, Каравелов и Ботев. Специфичното за руската художествена литература през 60-те години на XIX век се сравнява с особеностите на нашия литературен живот през същия период. Писатели като Гогол, Шевченко, Марко Вовчок и други, упражнявали мощно творческо въздействие в продължение на десетилетия, остават в сянка. И авторът, вместо да изследва зависимостта между творческо взаимодействие и национална самобитност, е принуден да прави отделни наблюдения и съпоставки, недостатъчно подчинени на замисъла на неговото изследване.

Въпросът на националната специфика на българската литература, култура и език започва своята история още от времето на Паисий. Атонският монах се обръща към своите съотечественици с думи, които имат значението на манифест: „О, неразумни и юроде! Защо се срамуваш да се наречеш българин и не четеш и не говориш на своя език? Или българите не са имали царство и държава?“ Те осмислят делото на неговите последователи, внасят национален патос в техните педагогически, художествени и публицистични произведения. И макар че до Кримската война все още не можем да говорим за новобългарска литература с ярък творчески облик, национално-самобитното си пробива път и чрез недосяланите куплети на първите стихотворци, и чрез диалозите на Неофит Бозвели, и чрез първите стихотворения на Добри Чинтулов и Петко Славейков. Разбира се, това са все още кълнове, които ще избуят по-късно. Но те не трябва да се отминават, когато става дума за оригина-

налният характер на българската възрожденска литература. И макар че Г. В. Краснов си поставя задача да проследи периода на 60-те години, той е трябвало по необходимост, макар и общо, да свърже народността и национална самобитност на литературата ни от това време с нейните първи прояви. Авторът обаче пренебрегва не само тях, но и някои по-значителни български писатели от този период, чието творчество би му дало възможност да се докосне и до въпроса за националната специфика на българската литература, и до проблема за литературните направления през Възраждането, при които самобитността се проявява в различна степен и под различни форми. Да се обърнем към автор като Васил Друмев например. Той изминава интересен творчески път, който илюстрира не само началния етап във формирането на оригиналната българска белетристика, но и това как контактът с руската литература му помага да преодолее първоначалните си сантиментално-романтични увлечения и да създаде произведения с обособен национален характер. Неговата първа повест „Нешастна фамилия“, отпечатана през 1860 г., е писана под въздействието на западната сензационно-сантиментална литература. В нея романтичната приповдигнатост съжителствува със сантименталната съзливост и суровия реализъм на робството. Затова и образите са частично индивидуализирани и не отразяват достатъчно правдиво положителния герой на епохата в неговия личен и обществен бит. По-късно, когато е в Русия, Друмев написва и отпечатва втората си повест „Ученик и благодетели“, която показва значителна творческа еволюция. Макар че и тук се срещат реминисценции на сантиментализма и романтизма, методът на автора вече може да се разглежда като реалистичен, а творбата му като момент в непосредственото разрешаване на въпроса за националната специфика на белетристиката ни. Втората повест на Друмев доказва, че прекият контакт на нейния автор с образците на реалистичната руска литература му помага да преодолее схематизма на изображението, използвайки някои от творческите похвати на Гогол и други майстори на художественото слово. Така той създава герои с индивидуални особености, със социална интерпретация на постъпките и етиката им. Стоянаки и Иванаки са български чорбаджии с определен класов морал. Те обаче се отличават както по физическото си портретуване, така и по особеностите на личния си характер. На приморските благодетели не са чужди моралното разтление и паразитизмът на Иванаки и Стоянаки. И при Млясков, Шишков, Гордев и Хитров е направен опит за индивидуализация, като са взети под внимание иронично-саркастичните характеристики от повестта на Гогол „Мъртви души“.

В „Ученик и благодетели“ Друмев проявява реалистичен усет не само в изобразяването на отрицателните характери. Голямо негово достижение е образът на един от положителните герои от повестта Петър, който носи много от националните черти на революционизиращата се българска младеж през 60-те години на XIX в. Досега се е обръщало съвсем малко внимание от страна на литературната история на този своеобразен белетристичен герой. Той е весел или мрачен, бунтар или самотник, затворен в тайните на своята душа. Петър е готов на саможертва, но понякога може да се отнесе с пренебрежение или да обиди жестоко и най-близкия си приятел. Във възрожденската ни литература Друмев прави сериозен опит да навлезе по-дълбоко в душевния свят на новия герой на епохата, да проследи психологически неговите интимни

и обществени изживявания, да отрази явленията в тяхното многообразие. Затова може определено да се каже, че със своята неудовлетвореност от заобикалящата го действителност, със своя търсещ ум, който все още не е в състояние да открие истинския път, Петър е тип на оня българин, който по-късно намери лирическо превъплъщение в стихотворението на Ботев „Майци си“. Пренебрегването на белетристичното дело на Друмев, а в известна степен и на Илия Блъсков, когато се изследва въпросът за националния характер на литературата през 60-те години, е неоправдано не само литературно-исторически, но и естетико-теоретически. Защото, за да се разбере как Каравелов и Ботев достигат до реалистичното изобразяване на действителността и как националното в творчеството ѝ се слива с общочовешкото, не могат да не се вземат под внимание и белетристичните творби на Друмев и Блъсков, в които самобитното си пробива път в борба с непригодни за нашия културен и обществен живот художествени направления. По такъв начин не би се дошло и до представата за сравнително спокойното утвърждаване на реалистичния метод в българската литература, както обективно се получава от доклада на Г. В. Краснов.

Когато се говори за националния характер на българската литература през 60-те години, естествено и необходимо е да се има предвид творчеството на Каравелов. Въпросът обаче е в какъв аспект трябва да се разглежда то в доклад като „Проблема национального характера в русской и болгарской литературах 60-х гг. XIX в.“. Подходът, както вече посочихме, е типологически. В такъв случай би трябвало да се подбере материал, който би илюстрирал непосредствена творческа близост и влияние, от една страна, и запазване и утвърждаване на националната самобитност, от друга. Не така е постъпил Г. В. Краснов. Той разглежда напълно обособено белетристиката на Каравелов, посочва някои нейни специфични особености, като понякога се старае да убеди, че известен творчески похват подпомага изявата на народностното и национално чувство, на оригиналната художествена мисъл. Разбира се, това общо взето не е излишно, но не е и основното. Каравелов-белетристът е запознат и се влияе от творческия опит на Гогол, Вовчок, Чернишевски, Херцен. Интересува се от онази художествена проза, която, ако не разрешава, то поне поставя съвременни социални и политически проблеми. Възприемайки достиженията на предходниците обаче, той твори със собствен писателски почерк. В българското и съветското литературознание са правени опити, някои сполучливи, други механистични, да се проследи въздействието на руската реалистична литература върху Каравелов, да се изтъкне какво той възприема от нея и как го възприема. Не е направен опит обаче кръгът на „учителите“ да се разшири, защото както богатата библиотека на българския писател, така и неговия архив и творчество убеждават, че той е познавал и се е влияел не само от творчеството на най-големите творци, но и от произведенията на забравени днес книжовници, които са му допадали по тематика, стил и идеи.

Основното проучване на творческата атмосфера, сред която живее и твори Каравелов, е необходимо не само, за да се изясни напълно въпросът за влиянията. То ще помогне да се направят по-определени изводи за националната самобитност на писателя, да се проследи „лабораторната“ му работа при създаването на някои негови произведения, като се има предвид „прототипът“. Ето например творческата история на

Каравеловия разказ „Мъченик“. През 1870 г. в книжка I на украинското списание „Правда. Письмо наукове и литературне“ е отпечатан разказът на Д. Спекта „Невольники“. Няколко месеца по-късно (от брой 20 до брой 30, 22. III. — 27. VI. 1870) във вестник „Свобода“ излиза белетристичната творба на Каравелов „Мъченик“. Паралелът между двете произведения показва пълна зависимост по отношение на заглавие, композиция, сюжет, стил.¹ Когато пише своя разказ, Каравелов има пред себе си „Невольники“. Сибирската тайга с безбрежния си бял губер и заледяващ студ е самотна. В нея живеят само еленът, северната птичка и каторжниците. Още началната част на разказа заинтригува силно българския писател. Вниманието му се изостря с всеки епизод. Той го чете, а в съдбата на обречените на смърт каторжници, на Максим и Грицко вижда участието на хиляди български заточеници в Диарбекир. И редакторът на „Свобода“ взема перото, за да създаде разказ, подобен на „Невольники“, но с национално българско съдържание, с борчески устрем и оптимизъм. От необятната сибирска шир той пренася действието в противоположна посока — в дългия и широк, според неговите думи, Диарбекир. Ужасният студ се заменя с адска горещина, северният елен — с камилата и магарето. Природата обаче и в двата разказа е сиромашка, непоносима. Затова, когато говори за хората, които са принудени да живеят в този край, за животните и растенията, Каравелов използва определенията и похватите на Д. Спекта. Там, където имаме различия в географската и национална определеност, българският писател се отдалечава от своя „първообраз“. Ако обаче жизнените условия, събития и мечтите на хората се преплитат, той върви успоредно с „оригинала“, като в известни случаи даже заимствува дословно отделни мисли и реплики.

„Прототип“ на Каравеловия дядо Никола е Максим, на Цено — Грицко. Максим е незаконен син на някакъв безчовечен пан, който изнасилва майка му, а след това я прогонва. За да му отмъсти, той убива неговия син от законната му жена, т. е. „полуродния“ си брат. В личната съдба на дядо Никола също има подобни моменти — с майка му се е погаврил владиката, от когото тя има дете. Но тук отмъщението се поставя не на лична, а на национална и социална основа. Дядо Никола не само че не убива „полуродния“ си брат, а го взема при себе си и заедно с баща си стават организатори на борбата против фанариоти и турци. В Диарбекир го откарва не личното кърваво отмъщение, а съзнанието му на гражданин и борец. Подобна е аналогията и между останалите двама герои — Грицко и Цено. Похитител на Грицковата любима е майорът „москал“, а на Драганка — турчинът поробител Халил ага. И двамата обаче умират от ръката на своите съперници по един и същи начин. Но докато веднага след убийството Грицко попада в Сибир, Цено поема хайдушките пътеки на Балкана и само гнусно предателство го отправя в Диарбекир. Направената съпоставка е твърде обща. И въпреки това тя показва как влиянието, когато се осъществява и в строго определен сюжетен и композиционен план, не само че не може да обезличи оригиналния почерк на талантливия творец, но способства за създаване на произведения, национални по форма, патос

¹ Характерът на статията не позволява да се направи по-обстоятелствен паралел между „Невольники“ и „Мъченик“, да се съпоставят текстуално отделни изречения или пасажки. Както този разказ на Каравелов, така и някои други негови оригинални и преводни произведения са тема на специално проучване.

и съдържание. Каравелов надхвърля тясната интимна рамка на сюжета и въвежда събития и лица, които му дават възможност да превърне личната участ в обществена, интригата — в колизия. Трябва да се има предвид обаче, че за да може разказът „Мъченик“ да се обособи като напълно оригинална българска творба, не малка роля са изиграли езикът и художественият стил на автора. И тук белетристът се старае да постигне индивидуализация чрез диалога и повествованието, чрез свежестта на народната реч. За да се почувствува пулсът на народния живот, ритмът на борбата и мъртвилото на робството, писателят често се обръща към фолклора или създава стихотворни творби в народно-песенен стил, на които възлага определени идейни или художествени функции в разгръщането на сюжета и изграждането на образа. И докато в „Невольници“ се среща само един куплет от народна песен, в „Мъченик“ ароматът на фолклора се чувствува навсякъде — и в езика на героите, и в повествованието на автора.

Любен Каравелов проявява остро чувство за национална самобитност не само като белетрист, поет и публицист. При превода на произведенията на Марко Вовчок например той се съобразява с бита, мирогледа и характера на българския читател. Затова в някои случаи става и „съавтор“, подсилвайки определени черти от образа на някои герои с цел да ги приближи до българската действителност.

Въпросът за националната самобитност на българската възрожденска литература е твърде сложен и не може да се изясни само чрез творческото дело на няколко писатели, макар и най-значителните. Той трябва да се изследва и в теоретико-естетически, и в литературно-исторически план. Само тогава ще може да се разбере истинското значение на литературните връзки и да се изясни дали фолклоризмът, публицистичността и енциклопедичността в някои белетристични творби например, са особености индивидуални или национално специфични. Тогава вероятно ще се хвърли светлина и върху много други проблеми, свързани с творческия метод, език и стил на българския възрожденски писател.